

УДК 373.2.011.3-051-047.22:005.322

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МЕТОДИСТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Неля Скрипник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-7796-0638

E-mail: n.i.skrypnyk@udpu.edu.ua

У статті досліджується один із важливих аспектів проблеми формування управлінської компетентності керівника освітнього закладу. Актуалізовано професійно-значущі та особистісні характеристики одного із керівників закладу дошкільної освіти в особі методиста, як своєрідного фахівця з притаманним йому комплексом різнопланових функцій і завдань в умовах реформування дошкільної освіти. Проблема дослідження розкривається з огляду на необхідності забезпечення інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти та його ефективної модернізації.

Ключові слова: методист; дошкільна освіта; професійна компетентність; умови; завдання методичної служби; інновації; реформи; мобільність; модернізація; функції методиста дошкільної освіти.

ACTUALIZATION OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES AND PERSONAL QUALITIES OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION METHODOLOGIST

Nelya Skrypnyk, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the
Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: n.i.skrypnyk@udpu.edu.ua

The article explores one of the important aspects of the problem of forming the managerial competence of the head of an educational institution. The aim of the work was to update the professional and personal characteristics of one of the heads of a preschool education institution as an educator-methodologist.

The author describes the basic requirements for professional competencies and specific personal qualities of an educator-methodologist. The specifics of professional competence of an educator-methodologist are substantiated as a dynamic combination of general and special personal-professional characteristics that reflect gnostic, correctional-gnostic, constructive, communicative, organizational, and research skills necessary for effective implementation of methodological tasks of preschool education in modern challenges. In addition, the author clarifies and characterizes the personal mobility of the educator-methodologist as one of the key professional characteristics and defines its criteria. An analysis of the personal qualities and abilities of the educator-methodologist, which are not purely professional, but are necessary for the successful management of the educational process in the preschool institution.

The conclusions note that the combination of high professionalism and development of relevant personal qualities and abilities of the educator-methodologist, in general, represents a modern, dynamic, creative, and competitive manager of the new generation of educational process in preschool education.

The presented study is incomplete. In the future, it is planned to develop modern forms, methods, and technologies for preparing the future manager to perform the duties and functions of an educator-methodologist in a preschool institution.

Keywords: *methodologist; preschool education; professional competence; conditions; tasks; innovations; reforms; mobility; modernization; functions of a preschool education methodologist.*

Реформування, демократизація і модернізація всіх ланок освіти, підвищення вимог до якості надання освітніх послуг, пошук ефективних моделей управління закладами освіти стали сьогодні пріоритетними проблемами для дослідницької роботи науковців і практиків. А одним із важливих аспектів цих досліджень вважається формування та розвиток управлінської компетентності керівника освітнього закладу як одного із ключових фігурантів освітніх послуг. Відповідно, вкрай необхідним стає оновлення підходів до організації дієвої системи підвищення управлінської компетентності керівників навчальних закладів. Це вимагає актуалізації професійно-значущих особистісних характеристик керівника освітнього процесу, розвитку його творчого та креативного потенціалу для більш повної професійної самореалізації.

З огляду на зазначені тенденції в освіті, у своєму дослідженні ми націлили свою увагу на особистість управлінця саме закладу дошкільної освіти, зокрема на методиста як специфічного фахівця з комплексом різнопланових функцій і завдань в умовах інноваційних змін освіти. Адже, як відомо, саме ця ланка є початковою і визначальною для наступних етапів освітнього зросту особистості.

Розкриттям специфіки управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти займалися низка науковців: Л. Артемова, К. Біла, В. Бондар [2], А. Бондаренко, Л. Васильченко, Т. Колодяжна, К. Крутій, В. Кушнір, Н. Лисенко, Т. Махinya, Р. Шаповал та ін. Ці дослідники вбачали особливим завданням – забезпечення саме інноваційного менеджменту в ЗДО та ефективного розв'язання проблем організації роботи закладу, з метою оптимального його розвитку, в умовах змін, що постійно відбуваються в суспільстві [3; 4]. У цьому питанні вони керуються пріоритетними законодавчими і нормативно-правовими документами, які регламентують здійснення інноваційної діяльності (Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», накази Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» тощо).

Зокрема, дослідники В. Дивак, Т. Гущина, Н. Гавриш, О. Зубков, О. Лебедева, В. Новіцька, Т. Пономаренко та інші досліджували структурну модель методичної роботи, визначали її суть та принципи підходи до її осучаснення. Визначенням змісту і форм інноваційної методичної роботи займалися у своїх дослідженнях К. Беляя, К. Крутій, Л. Поздняк та ін. Розроблено ефективні практичні рекомендації щодо організації методичної служби (Г. Васильєва, Г. Григоренко, О. Лінник, О. Павлюк, О. Половенко та А. Постельник [8], Н. Саюк, Л. Швайка [12] та ін.).

Основна місія у цьому завданні покладається, перш за все, на методиста закладу. Адже, саме він є ключовою одиницею в закладі, що забезпечує впровадження передових освітніх технологій у навчальний процес. Відповідно, нами були розглянуті і

проаналізовані сучасні дослідження методичної служби закладів дошкільної освіти.

Узагальнюючи дослідження науковців і практиків освітньої галузі, нами були визначені дві основні тенденції у формуванні завдань щодо підготовки методиста закладу освіти, а саме:

- 1) Забезпечення високого рівня теоретичної і практичної підготовки: поглиблення функціональних знань, зорієнтованих на реалізацію нормативно-правових та інструктивно-методичних документів про освіту; оволодіння демократичними та інноваційними методами управління; формування організаційних і комунікативних навичок, вмінь і здібностей, спрямування управлінської діяльності на розвиток творчого потенціалу; формування здатності до професійної самоосвіти.
- 2) Розвиток методичної складової: здатність до постійного самоаналізу, проведення наукових педагогічних досліджень, рефлексія своїх успіхів та невдач, професійне самовдосконалення.

Але, ми переконані, що передувати виконанню цих умовних завдань повинно бути усвідомлення себе як вмотивованого управлінця, зі знаннями об'єкта керування, принципів підходів до розподілу функціональних обов'язків, раціональної організації особистої діяльності та критичної самооцінки. Адже, вмотивоване усвідомлення мети діяльності та інтерес до процесу є передумовою результативності. А системний принципний підхід до власних обов'язків сприятиме підвищенню ефективної реалізації освітніх завдань, що стоять перед всім колективом.

Найважливішим завданням самонавчання керівників повинне стати не тільки засвоєння фахових знань і поглиблення професійної компетентності, але й постійний розвиток управлінських якостей. Причому наявний досвід свідчить про те, що не можна володіти цими якостями відразу, поглиблення їх може відбуватися протягом досить тривалого часу, у комбінації навчання і практичної діяльності.

Отже, необхідно констатувати, що кожен із дослідників методичної служби на різних рівнях освітніх послуг, звернув увагу на важливості розвитку у методиста необхідних професійних характеристик. Але, на нашу думку, наявне недостатнє системне вивчення цього аспекту та потреба в узагальненні різних теоретичних підходів і практичних рекомендацій.

Зважаючи на вище зазначену проблему, ми вважали необхідним актуалізувати й упорядкувати вимоги до особистісних якостей і професійних компетентностей методиста сучасного закладу дошкільної освіти.

Для цього варто почати з розуміння сутності поняття «компетентність». Ми переконались у тому, що значна кількість дослідників намагались чітко визначити зміст поняття «компетентність», але і досі існують різні трактування. І все ж у контексті нашого дослідження переконливим виглядає трактування цього поняття, представлене у словнику «Професійна освіта» за ред. Н. Ничкало, а саме, що компетентність – це: «Сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [9, с. 149].

Дослідниця В. Кушнір, розглядає компетентність через призму керівника в дошкільній освіті як: «Складну інтегральну особистісно-професійну характеристику, що проявляється у знанні, прагненні, готовності й здатності професійно виконувати

організаторську та управлінську функції у ЗДО, ефективно вирішувати складні професійні завдання» [6, с. 175].

З огляду на такі визначення, перш ніж розкрити професійні компетентності методиста, варто нагадати основні вимоги до його професійних функцій і вмінь, які логічно випливають із професіограми цього фахівця [12]. Ми вважаємо, що означені функції співвідносяться із потребами педагогічного колективу закладу дошкільної освіти. Зокрема:

- 1) професійно-організаторські функції (вміння планувати, організовувати, контролювати, координувати, комунікувати);
- 2) соціальні функції (вміння ефективно взаємодіяти з педагогічним колективом, батьками та різними соціальними структурами; пропагандувати досягнення педагогічного колективу перед громадськістю; брати участь у громадській діяльності);
- 3) методичні функції (уміння організовувати підвищення кваліфікації кадрів; дослідно-експериментальну роботу; роботу методичного кабінету; пропаганду педагогічних знань серед батьків; забезпечувати наступність у роботі педагогів ЗДО та початкової ланки школи.

У Стандарті вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня освіти, яких готують до організаторської діяльності в дошкільній освіті, широко представлено ті компетентності, які необхідно сформулювати методисту, щоб успішно виконувати свої завдання. Ми їх дещо скоригували з урахуванням завдань і результатів дослідження та згрупували. Зокрема, *загальні компетентності*:

- здатність діяти соціально, відповідально та свідомо, виявляти громадянську свідомість та активність у житті держави, і громадянського суспільства України;
- уміння генерувати нові ідеї: бути готовим проявляти не лише ініціативу, а й брати на себе відповідальність приймати доцільні рішення в проблемних, нестандартних ситуаціях;
- здатність до проведення науково-педагогічних досліджень, презентувати новачки, заохочувати педагогічних працівників до впровадження результатів дослідницького пошуку в освітній процес;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- уміння працювати в команді; забезпечувати доброзичливу атмосферу та дружні, толерантні взаємовідносини в колективі закладу дошкільної освіти, а також в роботі з батьками [10].

Та спеціальні фахові компетентності:

- знати потреби й тенденції розвитку дошкільної освіти, особливості та форми організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти;
- уміння організовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій: знати сучасні концепції, програми, завдання, традиційні та інноваційні технології організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти;
- уміння аналізувати, здійснювати моніторинг, контролювати і коригувати;
- здатність використовувати інструментарій психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу;

- уміння здійснювати методичний супровід освітньої діяльності закладу дошкільної освіти; знати сучасні методичні розробки та досягнення вітчизняних і зарубіжних дослідників, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності в дошкільній освіті та застосовувати їх здобутки на практиці;
- здатність здійснювати просвітницьку діяльність з метою підвищення психолого-педагогічної компетентності вихователів, батьків, громадськості, застосовуючи інтерактивні методи взаємодії;
- уміти розробляти і реалізовувати інноваційні та науково-дослідні проекти у сфері дошкільної освіти, визначати педагогічні умови організації експерименту та методіку його реалізації на кожному етапі;
- усвідомлювати сучасні вимоги суспільства щодо інтелектуального та творчого рівня професійної компетентності педагога, використовувати різні форми, засоби, методи та технології самоосвіти і самовдосконалення;
- уміти налагоджувати співпрацю з різними установами, громадськими організаціями, професійними асоціаціями, діяльність яких спрямована на підтримку дошкільної освіти [10].

Отже, дослідження цього аспекту дало змогу узагальнити різні особливості, завдання та функції методиста та означити його професійну компетентність як динамічну комбінацію загальних і спеціальних особистісно-професійних характеристик, які зображають гностичні, корекційно-гностичні, конструктивні, комунікативні, організаторські, дослідницькі уміння, необхідні для ефективного виконання методичних завдань дошкільної освіти в умовах сучасних викликів і змін.

Однак, на наше переконання, не менш важливим чинником успішності справи, звичайно ж є власне особистість методиста, яка повинна володіти сукупністю різних чеснот і здібностей. З досвіду роботи в закладі дошкільної освіти (десять років на посаді методиста) та на основі життєвих спостережень, можемо стверджувати, що як і будь-якій людині, яка керує і організовує колектив, необхідний набір особистісних характеристик гуманістичного спрямування. Зокрема, особливо виокремлюємо: емпатія, тактовність, толерантність, доброзичливість, справедливість, врівноваженість тощо. Крім того, мають бути сформовані також і специфічні характеристики, зумовлені готовністю до виконання певних соціальних та професійних функцій методиста: здатність до професійної працездатності, мобільності, нестандартного мислення, творчого бачення, креативності тощо.

У цьому контексті, важливі висновки робить Л. Сущенко, досліджуючи сучасні особливості становлення педагога. Автор переконаний, що сучасним педагогам не вистачає таких якостей, як моральна стійкість, психологічна та соціальна готовність жити і працювати в нових умовах, гідно виходити зі складних, проблемних ситуацій [11]. На наше переконання, це особливо актуально для управлінця, зокрема, методиста освітнього закладу.

Крім того, ми абсолютно погоджуємося з Л. Сущенко, що на сьогодні потрібен такий набір особистісних якостей, які б надали людині змогу успішно інтегруватися в складному соціальному середовищі: здатність до швидкого освоєння нового, до прояву гнучкості, динамічності, мобільності, уміння діяти методом «спроб і помилок» [11, с. 131–136]. Особливу увагу привернула, згадувана дослідником особистісна мобіль-

ність. Адже, формування та розвиток цієї особистісної якості є зображенням вимог соціуму до фахівця у будь-якій галузі. Якщо ж говорити про освітню галузь, то влучно зазначає Н. Луцан, яка визначає стратегічною метою у системі формування професійної мобільності особистості саме підготовку конкурентоспроможного фахівця освіти, схильного до педагогічної творчості й готовністю до інноваційних змін [7].

Узагальнивши дослідження Т. Артюхової [1], Т. Котмакової [5], Н. Луцан [7], Л. Суценка [11] та інших науковців, ми визначили, що мобільність особистості методиста повинна проявлятися в її здатності до творчого перетворення різних видів діяльності із стереотипних на інноваційні та нестандартні. При цьому передбачається, що фахівець повинен виявляти:

готовність до змін і впевненість у своїх силах;
багатогранність, швидкість і оригінальність мислення;
здатність легко змінювати види, форми та зміст діяльності;
гнучкість у регулюванні своїх дій в умовах сучасних змін і тенденцій;
здатність адекватно оцінювати власні результати і намічати нові перспективи.

Означені вище якості є доволі сучасні та затребувані у суспільстві. І важливо методисту розуміти, що їх розвиток і актуалізація починається, по-перше, з усвідомлення своїх особистісних можливостей і характеристик, по-друге, подолання тих стереотипів поведінки та мислення, які заважають реалізовувати ефективну освітньо-методичну діяльність, творчий підхід та мобільність рішень, блокують можливості для власного розвитку.

Таким чином, у дослідженні було актуалізовано вимоги до професійних компетентностей та специфічних особистісних якостей методиста, обґрунтовано специфіку професійної компетентності методиста, уточнено характеристику необхідної професійної мобільності та у чому вона виявляється. У роботі також виокремлено особистісні якості та здатності методиста, які не є суто фаховими, але є необхідними для успішного менеджменту освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Підсумовуючи, зазначимо, що комбінація високого фахового професіоналізму та розвитку відповідних особистісних якостей і здібностей методиста закладу дошкільної освіти в сумі представляють сучасного, динамічного, творчого, конкурентоспроможного управлінця нового покоління.

Презентоване дослідження не є завершеним. У перспективі планується розробка сучасних інноваційних форм, методів і технологій підготовки майбутнього управлінця до виконання обов'язків і функцій методиста у закладі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюхова Т. Ю. Психологические характеристики мобильной личности. *Международный журнал экспериментального образования*. 2012. № 7. С. 96–98.
2. Бондар В. І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу: управлінський аспект: навч. посібник. Київ: НПУ. 1996. 66 с.
3. Васильченко Л. В., Гришина І. В. Професійна компетентність керівника. Харків: Основа. 2006. 208 с.
4. Денисюк В. В., Кужель В. В. *Інноваційний менеджмент як напрям вдосконалення процесу управління якістю освіти*. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.phpgo> (дата звернення: 16.03.2022).
5. Котмакова Т. Б. Личностная мобильность как основополагающее качество будущего специалиста. *Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения*. 2009. № 7. С. 119–124.
6. Кушнір В. Структура управлінської компетентності майбутніх магістрів дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. № 1(5). С. 169–175.

7. Луцан Н. І. Педагогічні умови формування професійної мобільності вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2014. Вип. 1.45. (Серія «Педагогічні науки»). С. 87–89.
8. Половенко О, Постельник А. Аналітична діяльність методиста. *Методист*. Київ: ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ». 2012. № 1. С. 17–29.
9. Професійна освіта: словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа. 2000. С. 149.
10. Стандарт вищої освіти України. Інтернет доступ: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).
11. Сущенко Л. О. Педагогічний супровід розвитку креативної особистості. *Психологічні науки: реалії та перспективи Класичного приватного університету*. Запоріжжя, 2011. Вип. 26. С. 131–136.
12. Швайка Л. А. Методична робота в ДНЗ: посібник. Харків: Основа, 2017. 304 с.

REFERENCES

1. Artjuhova, T. Ju. (2012). Psihologicheskie harakteristiki mobil'noj lichnosti. *Mezhdunarodnyj zhurnal jeksperimental'nogo obrazovanija*, 7, 96–98 [in Russian].
2. Bondar, V. I. (1996). Teoretychni osnovy i tekhnolohiia pedahohichnoho analizu: upravlinskyi aspekt. Kyiv: NPU [in Ukrainian].
3. Vasylchenko, L. V., Hryshyna, I. V. (2006). Profesiina kompetentnist kerivnyka. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
4. Denysiuk, V. V., Kuzhel, V. V. Innovatsiinyi menedzhment yak napriam vdoskonalennia protsesu upravlinnia yakistiu osvity. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.phpgo> [in Ukrainian].
5. Kotmakova, T. B. (2009). Lichnostnaja mobil'nost' kak osnovopolagajushhee kachestvo budushhogo specialista. *Psihologija i pedagogika: metodika i problemy prakticheskogo primenenija*, 7, 119–124 [in Russian].
6. Kushnir, V. (2021). Struktura upravlinskoj kompetentnosti maibutnikh mahistriv doshkilnoi osvity. *Psyholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 1(5), 169–175 [in Ukrainian].
7. Lutsan, N. I. (2014). Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoj mobilnosti vykhovatelya doshkilnoho zakladu. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*, issue 1.45, 87–89 [in Ukrainian].
8. Polovenko, O, Postelnyk, A. (2012). Analitychna diialnist metodysta. *Metodyst*, 1, 17–29 [in Ukrainian].
9. Profesiina osvita: slovnyk (2000). S. U. Honcharenko, N. H. Nychkalo (Eds.) et al. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
10. Standart vyshchoj osvity Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf> [in Ukrainian].
11. Sushchenko, L. O. (2011). Pedahohichni suprovod rozvytku kreatyvnoi osobystosti. *Psyholohichni nauky: realii ta perspektyvy Klasychnoho pryvatnoho universytetu*, issue 26, 131–136 [in Ukrainian].
12. Shvayka, L. A. (2017). Metodychna robota v DNZ. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].